

AB Rekabet Politikası

1. GİRİŞ

Ana çerçeve özeti

Avrupa Birliği Antlaşması ilkelerinde Topluluk Üyesi Devletlerin 'serbest rekabetin olduğu açık piyasa ekonomisi ilkesine uygun olarak yürütülen' bir ekonomik politika benimseyecekleri belirtilmektedir.

Topluluğun rekabet politikası, ortak pazarda etkin rekabeti savunmak ve geliştirmek şeklinde ifade edilen kesin bir hedef izler. Rekabet, piyasa ekonomisinin arz (üreticiler, tüccarlar) ve talebi (aracı müşteriler, tüketiciler) içeren temel mekanizmasıdır. Satıcılar talebi karşılama çabasıyla piyasada mal veya hizmet sunarlar. Talep, gereksinme duyduğu ürünler için kalite ile fiyat arasındaki en iyi oranı arar. En etkin yanıt satıcılar arasında yarış sonucunda ortaya çıkar. Böylece, rekabet herkesi bireysel olarak, talebi mümkün olan en iyi ölçüde karşılamak için kalite ile fiyat arasındaki bu dengeyi bulmanın yollarını aramaya yönlendirir. Rekabet bu nedenle ürün ve hizmetlerin kalitesi ve fiyatı açısından tüketicilere mükemmellik düzeyini garanti etmenin basit ve etkin bir yoludur. Rekabet aynı zamanda firmaları rekabet edebilirlik ve ekonomik etkinlik için çaba göstermeye de zorlar. Bu ise, Topluluğun endüstriyel ve ticari dokusunu pekiştirerek, belli başlı ortaklarının rekabetçiliğine göğüs germe ve Topluluk firmalarını dünya piyasalarında başarılı olabilecekleri bir konuma getirme yeteneği kazandırır.

Topluluğun rekabet politikası, ortak pazarda etkin rekabeti savunmak ve geliştirmek şeklinde ifade edilen kesin bir hedef izler.

Rekabetin etkin olabilmesi için, piyasanın birbirinden bağımsız olan, ancak her biri diğerlerinin rekabetçi baskısına tabi olan satıcılardan oluştuğu varsayılır. Satıcıların piyasa üzerinde böyle bir baskı oluşturma yeteneğini koruyabilmek için, rekabet yasası, rekabetçi baskıyı azaltabilecek anlaşmaları veya uygulamaları yasaklamaya kalkışır.

Avrupa rekabet politikası, esas olarak Topluluğun AT Anlaşması'nda (81'den 90'a kadar olan Maddeler) yer alan yasal çerçevesine dayanmaktadır. Birleşme düzenlemesi olarak anılan Konsey düzenlemesi ile başka kurallar da öngörülmüştür. Rekabet politikası bu hukuk çerçevesini esas alarak dört temel eylem alanı üzerinde odaklanır.

- Rekabeti kısıtlayan anlaşmaların ve egemen durumun haksız kullanımının ortadan kaldırılması (örneğin, rakipler arasında fiyat tesbit anlaşmaları)
- Firmalar arasında birleşmelerin kontrol edilmesi (örneğin, iki büyük grup arasında, piyasaya egemen olmalarına yol açacak bir birleşme)
- Tekelci ekonomik sektörlerin liberalleştirilmesi (örneğin, telekomünikasyon)
- Devlet yardımının izlenmesi (örneğin, canlanma olasılığı olmamasına rağmen zarar eden bir firmanın ticari faaliyetini sürdürmesi amacıyla tasarlanan Devlet yardımının yasaklanması)

Topluluk hukuku ortak pazarı savunmaya ve çok büyük bir ekonomik alanda rekabeti uyarmaya çaba gösterir. Söz konusu uygulamalar Üye Devletler arasında ticareti etkileyene kadar sahnede yerini almaz. Örneğin, belli bir kasabada fırıncılar arasında imzalanan bir fiyat tesbit anlaşmasının Topluluk pazarı üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağı için Avrupa hukuku bu durumlarda uygulanmaz. Ancak, böyle bir anlaşma muhtemelen ulusal hukuk kapsamında olacaktır. Ticaretin etkilenmesi şartı tüm Topluluk hükümleri için esastir.

Bu konuları ele alma yetkisi Avrupa Komisyonu'na aittir. Bazı durumlarda bu yetki Üye Devletlerin kendi rekabet kurulları ve hukuk mahkemeleri ile paylaşılırken (Madde 81 ve 82), diğer bazı durumlarda münhasıran Komisyona aittir (birleşmelerin kontrolü, Devlet yardımının izlenmesi). Bu yetki, herhangi bir kural genellikle tüm Toplulukta uygulandığında paylaşılır. Hem Komisyon hem de Üye Devlet mahkemeleri bu kuralları uygulamakla görevlidir. Buna karşılık, söz konusu yasal hükümde yetkinin münhasır olduğu belirtildiğinde, bu yetki münhasırdır. Üye Devletler büyük ölçekli birleşmelerin kontrolü için kesin bir çözüm bulunmasını gerekli görmüşler ve bu amaçla Avrupa Komisyonu'nu görevlendirmişlerdir. Devlet yardımı konusunda ise, Üye Devletler tarafından yapılan yardımın yasadışı olup olmadığı kararı yalnızca uluslararası ve bağımsız bir merci tarafından alınabilmektedir. Bu merci Avrupa Komisyonu'dur.

Son olarak, Üye Devletlerin çoğunun rekabeti engelleyen uygulamalara (sınırlayıcı anlaşmalar, egemen durumun haksız kullanımı ve birleşmeler) karşı koyacak kendi ulusal yasaları olduğu da ifade edilmelidir. Ulusal hukuk, Üye Devletler arasında ticareti etkilemeyen uygulamalara karşı önlem alma olanağı sağlar.

Çeşitli uygulamalı düzenlemelerde katı bir usul öngörülmüştür. Bu usul uyarınca Komisyon ajanlarına soruşturma yetkisi verilmektedir. Davaların yürürlükte olan kanun ve kurallar gereğince ele alınması ve ticari gizlilik teminat altına alınmıştır.

Komisyon'un izleme ve denetim faaliyetlerinin kararlarla ve cezalarla desteklenmesi, Komisyon politikasının etkinliğini sağlamaktadır. Antitröst faaliyetler alanında Komisyon yalnızca anlaşmaları yasaklama veya sınırlayıcı bir uygulamanın durdurulmasını emretme yetkisine değil, ancak aynı zamanda rekabeti önleyen davranıştan suçlu bulunan firmalara para cezası verme yetkisine de sahiptir. Bu para cezalarının tutarı ihlalin ağırlığına ve süresine göre hesaplanmaktadır. En ciddi uygulamalardan bazıları, fiilen tekel oluşturan firmaların

haksız davranışları veya fiyat kartelleridir. Komisyon para cezasının tutarını belirlerken cezayı ağırlatıcı koşulları (örneğin, ihlalin tekrarlanmasını) veya hafifletici koşulları (örneğin, firmanın işbirliğini) dikkate alır. Firmanın dünya çapındaki cirosunun %10'una kadar para cezası verilebilir.

Komisyon, Devlet yardımı konusunda, yasaya aykırı olarak verilen yardımın, yardımı alanlar tarafından yardımı veren kamu mercilerine geri ödenmesini isteme yetkisine sahiptir. Üye Devletin ulusal usullere göre yardımı derhal geri alması gerekir.

Komisyon kararları Avrupa Topluluğu Adalet Divanı veya Asliye Mahkemesinde temyiz edilebilir.

2. SINIRLAYICI ANLAŞMALAR ve EGEMEN DURUMUN HAKSIZ KULLANIMI

Sınırlayıcı Anlaşmalar

İlke ve kurallar

İşletmeler arasındaki bazı anlaşmalar rekabeti bozmaktadır. Bu konuda en iyi bilinen örnek, firmaların, tüketicilerin rekabetçi fiyatlar elde edebilmek için satıcılar arasındaki rekabetten yararlanmalarını engelleyecek şekilde, fiyat düzeylerini müştereken belirledikleri fiyat anlaşmalarıdır. Bunun nihai tüketici açısından yaratacağı sonuç, piyasa fiyatlarının artmasıdır. Diğer anlaşmalar piyasaların işleyişi ile ilgili diğer koşulları belirleme amacını güder veya bu etkiyi yaratırlar: örneğin, firmalara üretim kotası tahsis eder veya piyasayı firmalar arasında paylaşırlar. Rekabeti bozmaları ve piyasadaki çeşitli işletmeciler için zararlı olmaları nedeniyle, Avrupa Topluluğu'nda bu tip anlaşmalar yasaklanmıştır.

Bir fiyat tesbit anlaşması geçerli olduğunda, örneğin, firmalar rekabetçi fiyatlarla kaliteli yeni ürün veya hizmet temin etmeye çalışmak yerine, kendi yaratmış oldukları ve tüketicilerin çeşitli fiyatlar veya değişik tip ürünler veya dağıtım biçimleri arasında tercih yapma olanaklarının olmadığı bir durumu kendi çıkarlarına kullanırlar. Bu koşullarda artık işletmelerin gerçekten rekabetçi olmalarına gerek olmadığı gibi, işletmeleri yenilik yapmaya veya üretim maliyetlerini azaltmaya teşvik edecek bir unsur da yoktur. Sonuçta işletmeler zaman geçtikçe giderek daha fazla kullanılamaz hale gelen pahalı ürün veya hizmet üretirler.

Orta vadede, bu firmalar, anlaşmaya taraf olmayan bir rakip ortaya çıktığında, rekabetin tam gücüne maruz kalacaklardır; bu durum sonucunda işgücünün azaltılmasını veya işletmelerin kapatılmasını içermesi olası ciddi bir kriz doğacaktır. Kriz çalışanları, altyüklenicileri ve tüccarları etkiler. Ayrıca yapay biçimde yükseltilmiş fiyatlar, kendi satıcılarının rekabeti önleyen davranışından olumsuz etkilenen ara tüketicilerin maliyetlerini de etkiler. Bu nedenle bu işletmelerin dinamizmi azalır. Son olarak, nihai tüketiciler ürün veya hizmetler için daha fazla para öderler, tercih hakları kısıtlanır ve teknik veya ekonomik gelişmeden yararlanamazlar.

Az sayıda firmanın rekabeti önleyen davranışı böylelikle tüm işletmecilere zarar verir ve yetkililerin müdahalesini haklı kılar. Son üç yılın her yılında Avrupa Komisyonu rekabeti sınırlayan anlaşmalar konusunda ortalama olarak 400'den fazla davayı ele almıştır.

İşletmeler arasındaki bazı anlaşmalar rekabeti bozmaktadır.

Egemen durumun haksız kullanımı

İlke ve kurallar

Gerçekten çok güçlü bir konumun elde edildiği noktaya kadar piyasaları ele geçirmek amacıyla etkin ticari girişimde bulunulur. Egemen konumda bulunmak kendi içinde yanlış değildir. Bu durum firmanın kendi etkinliğinin sonucudur. Ancak firma gücünü rekabeti bastırmak için kötüye kullandığında, bu rekabeti engelleyen bir uygulama haline alır ve gücün kötüye kullanılması anlamına gelir. Bu nedenle, yanlış olan egemen durumun haksız kullanımınıdır.

Bir firmanın ekonomik gücü, o firmanın piyasada rakiplerinin veya ara veya nihai tüketicilerin tepkisini dikkate almadan faaliyette bulunmasına olanak sağladığında, sözkonusu firmanın egemen durumda olduğu kabul edilir. Egemen durumda bulunan bir işletme bu koşullarda, gelirini artırmak, rakiplerini zayıflatarak veya eleyerek ve yeni girenlere piyasaya girme hakkı vermeyerek piyasadaki nüfuzunu pekiştirmek için bu konumunu kötüye kullanmayı deneyebilir. Örneğin, fahiş alış veya satış fiyatları uygulayarak veya davranışlarını denetlemek amacıyla belli müşterilere ayrımcı yararlar sağlayarak, piyasadaki diğer işletmecilere karşı adil olmayan önlemler alabilir. Bu uygulamalar rekabeti engeller. Komisyon bu uygulamalara karşı önlem alabilir ve bu uygulamaları gerçekleştirenlere ağır cezalar verebilir.

Vatandaşlar, fiyatların yükselmesine, ürün ve hizmet bulunabilirliğinin kısıtlanmasına ve adil olmayan ticaret koşullarına neden olan bu tür kötüye kullanımlar konusunda hassas olmakta haklıdırlar.

Komisyon tarafından alınan örnek bir önlem

Dijital televizyonla ilgili anlaşma muaf tutuldu

Open adı altında bir ortak girişim kurmak amacıyla, dijital televizyon ve telekomünikasyon alanında faaliyet gösteren İngiliz şirketleri BskyB ve British Telecom dahil olmak üzere dört işletme arasında imzalanan bir anlaşma Komisyon tarafından muaf tutuldu. Open, Birleşik Krallık'da yeni dijital interaktif televizyon hizmetleri sunacak. Yeni girişim kurulduktan sonra, banka, süpermarket veya seyahat acentası gibi ticari işletmeler İngiliz tüketicilere televizyon aracılığıyla interaktif hizmet sunabilecekler. Hizmetlere kod açıcı (decoder) aracılığıyla erişilebilecek. Tüketiciler açısından yadsınamaz avantajlarına rağmen, Komisyon bu duruma itiraz etti. Piyasada

Open'in faaliyet göstereceği alanlarda önemli bir konumu olan BskyB ve British Telecom olası rakipler olarak etkinliklerini yitireceklerdi ve İngiliz piyasasında interaktif dijital televizyon alanında rekabetin önemli ölçüde ortadan kaldırılması riski sözkonusu idi. Komisyon anlaşmaya izin vermeden önce, Open'in kurulmasından sonra rekabetin süreceği konusunda tatmin oldu. Örneğin, Open hissedarlarının taahhütleri gereğince, üçüncü şahıslar piyasaya erişim hakkına sahip olacaklardı. Üçüncü şahıslar Open kod açıcılarına ve BskyB'nin sinema ve spor kanallarına erişim hakkına sahip olacaklardı. Son olarak, Open kod açıcılarına rakip olan kod açıcılar piyasada engellenmeden satılabilecekti. Komisyon bu durumda piyasada rekabetin sürmesini sağlarken, aynı zamanda yeni dijital interaktif televizyon hizmetlerinin geliştirilmesini kolaylaştırmaya çaba göstermiştir. Böylece İngiliz tüketiciler bu durumdan iki misli yarar sağlamışlardır.

Komisyon tarafından alınan örnek bir önlem

Seyahat acentaları tarafından sunulan hava taşımacılığı hizmetlerinde piyasada egemen durumun haksız kullanımı

Virgin Airways'in şikayeti üzerine harekete geçen Komisyon, Temmuz 1999'da British Airways'in egemen durumu haksız kullandığını tesbit etmiştir. Haksız kullanım markaya bağlılık sistemi kurulmasını içermekte olup, seyahat acentaları tarafından sunulan hava taşımacılık hizmetlerinde piyasanın British Airways'in rakiplerine kapatılması anlamına gelmektedir. British Airways, bir önceki yılda sattıklarına eşit veya daha fazla miktarda British Airways bileti satmaları durumunda bazı İngiliz seyahat acentalarına ekstra komisyon önermiştir. Bu sistemin yarattığı etki, acentaların British Airways'e karşı markaya bağlılıklarını pekiştirmek ve diğer hava yollarının hizmetlerini sunmaktan vazgeçmeleri olmuştur. British Airways egemen durumda olduğu için, bu sistem rakip havayolu şirketlerinin piyasaya erişimi önünde gerçek bir engel oluşturmuştur. Acentalar en yüksek komisyonu ödeyen havayolu şirketini gözettiler için, rakiplerin hizmetleri daha avantajlı olsa da, tüketicilere neredeyse her zaman British Airways biletleri sunulmuştur. Bu nedenle Komisyon, seyahat acentaları tarafından sunulan hava taşımacılık hizmetlerinde piyasayı etkilemiş olan bu uygulamayı egemen durumun haksız kullanımı olarak kabul etmiştir.

3. BİRLEŞMELERİN DENETİMİ

İlke ve kurallar

Şirketlerin birleşme veya iktisap yoluyla veya ortak girişim oluşturarak birleşmeleri genellikle piyasalar üzerinde olumlu etki yaratır. Firmaların faaliyetlerini birleştirmeleri, yeni ürünlerle ilgili araştırma ve geliştirme gibi alanlarda sinerji sağlamalarına veya bazen yeni şirket için üretim veya dağıtım maliyetlerini azaltacak yeniden yapılanma önlemlerini uygulamalarına olanak sağlar. Firmalar böylelikle piyasada daha etkin hale gelebilirler. Rekabet yoğunlaşır ve nihai tüketici daha yüksek kaliteli mallardan daha adil fiyatlarla yararlanır.

Topluluk içinde tek pazarın daha fazla gelişmesi yanında ticaretin küreselleşmesi bağlamında, firmalar sürekli olarak genişleyen pazarlarda rekabet güçlerini ve mevcudiyetlerini sürdürmelerine olanak sağlayacak bir ölçüğe ulaşabilmek için birleşmeye zorlanmaktadırlar. Son yıllarda Avrupa Birliği'nde birleşme eğilimi hız kazanmıştır.

Ancak, egemen durum yaratan veya egemen durumu güçlendiren birleşmeler, bu birleşme sonucunda haksız kullanımı engelleyebilmek amacıyla Anlaşma ile yasaklanmıştır. Bir firma piyasada, rakiplerinin, satıcıların veya tüketicilerin tepkisini dikkate almazdan hareket etme kabiliyetine sahip olduğunda egemen durumda kabul edilir. Böyle bir firma, örneğin fiyatlarını kâr kaybı korkusu olmadan rakiplerinin fiyatlarından daha fazla artırabilir. Fiyatların yükselmesi, mal seçeneklerinin daralması veya yeniliğin azalmasıyla sonuçlanması olası böylesi egemen yapının doğmasından piyasadaki tüm oyuncular ve özellikle tüketiciler zarar görür. Avrupa Birliği'nin gerektiğinde Topluluk boyutunda planlanan bir birleşmeyi yasaklamasına olanak sağlayan erken bir inceleme sistemi kurmuş olmasının nedeni budur. Üye Devletlerde, ulusal boyutta birleşmeleri araştırmak için özdeş sistemler kurulmuştur.

Kamuoyu, bireylerin işlerini yitirmesine neden olduğunda, Komisyon'un birleşme ve iktisapları neden onayladığını her zaman anlamayabilir. Komisyon'un birleşmelerin denetimi alanındaki amacının, büyümenin ve buna bağlı olarak uygun işlerin teminatı olarak gördüğü, piyasalarda etkin rekabet durumunu korumak olduğu unutulmamalıdır. Kısa dönemde, birleşme veya iktisap yoluyla firmaların rekabet gücünü artırma çabaları yeniden yapılmayı ve buna bağlı olarak bireylerin işlerini kaybetmelerini içerebilir. Ancak bu istikrarlı ve kalıcı istihdam yaratmak için gereksinme duyulan büyümeyi sağlamanın tek etkin yolunun firmaların rekabet gücünü artırmak olduğu gerçeğini değiştirmez.

Egemen durum yaratan veya egemen durumu güçlendiren birleşmeler, bu birleşme sonucunda haksız kullanımı engelleyebilmek amacıyla Anlaşma ile yasaklanmıştır.

Fransız petrol ürünleri sektörünün başlıca iki oyuncusunun faaliyetlerini birleştirmeleri bazı piyasalarda egemen bir durum yaratacağı.

Komisyon tarafından alınan örnek bir önlem

Petrol ürünleri sektöründe bir birleşme

Komisyon'un TotalFina/Elf Aquitaine davasında almış olduğu önlem Fransız vatandaşlarına ve Fransa'da seyahat edenlere çok şey kazandırmıştır. Fransız petrol ürünleri sektörünün başlıca iki oyuncusunun faaliyetlerini birleştirmeleri bazı piyasalarda egemen bir

durum yaratacağı. Birleşmeden sonra, TotalFina ve Elf Fransa'da lojistik ağı büyük bir bölümünü kontrol edebilecekler ve Fransız piyasasında önemli bir rol oynayan bağımsız dağıtımçıların ve özellikle süpermarketlerin satış maliyetlerini artıracaklardı. Süpermarketler Fransa'da yakıt fiyatlarının indirilmesine ve oldukça düşük düzeylerde kalmasına yardımcı olmuşlardır. Ayrıca, Fransız otoyollarında TotalFina ve Elf servis istasyonlarının birleşmesi, yeni gruba pazarda yaklaşık %60 oranında bir pay sağlayacaktı. Komisyon bu düzeyde bir pazar gücünün, fiyatların zaten yüksek olduğu bir pazarda fiyatların artmasına neden olacağını düşündü. Son olarak, TotalFina ve Elf ısınma amaçlı kullanılan LPG'de piyasada önder konuma gelebilirlerdi. Belirlenen rekabet sorunlarını çözümlenebilmek için, TotalFina/Elf ilgili işletmelerin büyük bir bölümünü rakiplerine satmayı taahhüt etmişlerdir. Örneğin, Fransa'da otoyollarda 70 servis istasyonunu rakiplerine satmayı önermiştir. Komisyon böylelikle Fransız yakıt piyasasının rekabet gücünü korumasını ve tüketicilerin petrol ürünlerinin adil fiyatlarla arzından yararlanmalarını sağlamıştır.

4. LIBERALLEŞTİRME

İlke ve kurallar

Üye Devletlerin kamu yetkilileri, posta hizmetleri, demiryolu taşımacılığı veya elektrik üretim ve dağıtım gibi sektörlerde genel ekonomik çıkarı ilgilendiren hizmetleri temin etmek üzere kamu işletmelerine veya özel işletmelere özel haklar ve özellikle tekel hakları verebilirler. Bu özel haklar genellikle, işletmelere emanet edilen kamu hizmetinin teminiyle ilgili sorumluluklara tekabül eder. Ancak, özel haklar bu hizmetin temini için gerekli olanın ötesine geçmemelidir. Aksi takdirde, Topluluk hukuku açısından rekabeti kısıtlayan durumlar yaratılmış olur.

İşletmelere verilen tekel hakları, genel ekonomik çıkarı ilgilendiren bir hizmetle haklı kılınmadığında, çoğu durumda fiyatların yükselmesine, hizmet kalitesinin düşmesine, yenilik ve yatırımlar açısından gerilemeye yol açar. Bu nedenle Komisyon, hizmet kalitesini artırmak ve fiyat düzeyini aşağı çekmek için, Anlaşma kuralları bağlamında tekelleci sanayilerde rekabet olması gerektiğini düşünür.

Bu tekeller sıklıkla şebeke sanayilerinde ulaşım, enerji ve telekomünikasyon sözkonusu olmuştur. Bu sektörlerde altyapı ile bu altyapı üzerinden temin edilen hizmetleri birbirinden ayırmak gerekir. Yatırım maliyetleriyle ve ekonomik etkinlikle bağlantılı nedenlerle ikinci, rakip bir altyapının kurulması genellikle zorken, temin edilen hizmetlerde rekabetçi koşulların yaratılması mümkündür ve arzu edilir. Komisyon bu nedenle, altyapıyı ticari faaliyetlerden ayırma kavramını geliştirmiştir. Böylece altyapı sadece rekabetin aracı olmaktadır. Altyapıyla ilgili mülkiyet hakkı (örneğin, telefon veya elektrik şebekesi) saklı tutulurken, tekelcilerin kendi şebekeleri üzerinden sunulan hizmetlerde (telefonla haberleşme veya elektrik tüketimi) kendileriyle rekabet etmek isteyen üçüncü taraflara erişim hakkı vermeleri gerekir. Topluluğun liberalleştirme yönergelerinde esas alınan genel ilke budur.

Kural olarak ve ilgili sektörler dikkate alındığında, bu sektörlerin rekabete açılması, aracı kullanıcılar ve daha düşük fiyatlardan ve daha etkin hizmetlerden yararlanan nihai tüketiciler üzerinde olumlu bir etki yaratır ve ekonominin rekabet gücünün genel olarak iyileşmesine katkıda bulunur.

Telekomünikasyon sektörünün rekabete açılması, liberalleştirme sürecinin başarısının en iyi örneğidir. Daha önce altyapı ve hizmetler üzerinde tekel gücüne sahip olan kamu işletmecilerinin yeni telekomünikasyon şirketleriyle rekabete maruz bırakılmaları ücretlerde önemli bir düşüşe (belirli tip haberleşmede %35'e varan düşüşler) ve hizmet kalitesi, arz çeşitliliğinin genişlemesi ve teknolojik yenilik açısından, kullanıcıya sunulan hizmetlerde genel bir iyileşmeye yol açmıştır. Ekonominin, internet ve elektronik ticaretin gelişmesiyle hızla büyüyen bir sektöründe, telekomünikasyon endüstrisinin liberalleştirilmesi, rekabet gücü ve yeni istihdam için bir kaynaktır.

Üye Devletlerin kamu yetkilileri, posta hizmetleri, demiryolu taşımacılığı veya elektrik üretim ve dağıtım gibi sektörlerde genel ekonomik çıkarı ilgilendiren hizmetleri temin etmek üzere kamu işletmelerine veya özel işletmelere özel haklar ve özellikle tekel hakları verebilirler.

Kural olarak ve ilgili sektörler dikkate alındığında, bu sektörlerin rekabete açılması, aracı kullanıcılar ve daha düşük fiyatlardan ve daha etkin hizmetlerden yararlanan nihai tüketiciler üzerinde olumlu bir etki yaratır ve ekonominin rekabet gücünün genel olarak iyileşmesine katkıda bulunur.

Komisyon tarafından alınan örnek bir önlem

İspanya'da cep telefonları

Topluluğun mobil ve kişisel iletişim piyasasını rekabete açan 1996 yönergesi ile Avrupa'da mobil telefonculuk alanı liberalleşmeye başlamıştır. Komisyon 1996 yılı sonunda, İspanya'da ikinci mobil telefon operatörü olan Airtel Movil'den İspanyol pazarında işletme hakkı için yaklaşık 510 milyon EURO'nun geri ödemesi istenirken, Devlet operatörü olan Telefonica'nın herhangi bir ücret ödemediği mobil telefon hizmetleri sunmasına izin verildiğini belirlemiştir. Ödenen tutar tüm İspanya topraklarını kapsayacak yatırımın üçte birine tekabül etmekte idi. Bu durum Telefonica'nın mobil telefon piyasasındaki egemen durumunu güçlendirmesine olanak sağlayarak, kendisine yeni rakibi karşısında rekabet avantajı sağlamaktaydı. Komisyon bu nedenle İspanyol Hükümetinden Airtel Movil'e 510 milyon EURO'nun geri ödenmesini veya eşdeğer düzeltici önlemler önermesini talep etmiştir. Komisyon Telefonica ile Airtel Movil arasındaki dengeyi onarmaya çalışırken, İspanya'da yeni hizmetlerden ve fiyat düşüşünden yararlanacak mobil telefon kullanıcıları yararına rekabeti artırmaya çaba göstermiştir.

Komisyon Nisan 1997'de rekabetteki çarpıklığa son vermek amacıyla İspanyol Hükümeti tarafından önerilen düzeltici önlemleri kabul etmiştir.

Komisyon Telefonica ile Airtel Movil arasındaki dengeyi onarmaya çalışırken, İspanya'da yeni hizmetlerden ve fiyat düşüşünden yararlanacak mobil telefon kullanıcıları yararına rekabeti artırmaya çaba göstermiştir.

5. DEVLET YARDIMININ İNCELENMESİ

İlke ve kurallar

Topluluk içinde rekabeti bozan Devlet yardımı Antlaşma ile yasaklanmıştır. Diğer firma veya ürünlerin zararına belirli firma veya ürünleri kayıran muamele normal rekabet güçlerini ciddi ölçüde bozmaktadır. Ancak, Avrupa Komisyonu belli koşullarda Antlaşma ile izin verilen istisnaları uygular ve Birliğin genel şartları açısından yardım programının yararlı etkisini dikkate alır ve örneğin, bölgesel kalkınma veya ortak çıkarları ilgilendiren politikaların desteklenmesi, çevrenin korunması, araştırma ve geliştirme, eğitim, vb. gibi gerekçelerle haklı kılındığında yardıma izin verir.

Kamu makamlarınca verilen yardım genellikle gelişmesini desteklemek veya karşılaştığı güçlükleri hafifletmek için bir firmayı, ekonomik faaliyeti veya bir bölgeyi desteklemek amacıyla yöneliktir. İlk bakışta, özellikle yardım alan açısından, Devlet yardımı yararlı görünebilir. Ancak genellikle, yardım yapılanın fiilen rekabetçiliğe dönmesine yardımcı olmaksızın, kaçınılmaz olan yeniden yapılanma faaliyetlerini geciktirmekten başka bir işe yaramaz.

Ancak olaya daha geniş bağlamda ve özellikle yardım almaksızın faaliyette bulunan firmalar açısından bakıldığında, Devlet yardımı daha çok, haksız bir tür ayrımcılığa benzemektedir. Kamu desteğinin üretim maliyetlerini kontrol altına almalarını veya kalkınma veya çeşitlendirme programlarını finanse etmelerini gereksiz hale getirdiği firmalar karşısında rekabet eden firmalar işlerini geliştirmek ve rekabet güçlerini korumak için tek başlarına çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Yardımla desteklenmeyen firmalar, rekabet güçlerini sürdürme ve personel istihdam etmeye devam etme yeteneklerini etkileyecek zorluklarla bile karşılaşabilirler. Böylesi bir durumda sonuçta tüm piyasa Devlet yardımından zarar görür ve Avrupa ekonomisinin genel rekabet gücü tehlikeye düşer.

Özellikle kötü durumda olan bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunmaları, veya Üye Devletlerden birinde ciddi bir ekonomik durumu düzeltmeye çaba göstermeleri, veya tüm Üye Devletlerin ortak çıkarını ilgilendiren belirli faaliyetleri ve uygulamaları teşvik etmeleri, veya yararlı sosyal amaçları olması gibi gerekçelerle kuşkusuz, kabul edilebilir olduğu düşünülen belirli yardım türleri vardır. Özellikle geri kalmış bölgelere yapılan yardım, gecikmiş olan gelişmeye yetişmelerine ve daha fazla gelişmiş olan diğer bölgelerle eşit koşullarda rekabet etmelerine yardımcı olabilir. Ancak bu bölgeler engellerini bir kez aştıktan sonra, bu bölgelere kalkınma yardımı ödemeye devam etmenin haklı bir gerekçesi kalmaz. Böyle bir durum, yardım programlarının uygulanmadığı gelişmiş bölgeler açısından ayrımcılık yaratır. Bu durumda, bölgesel kalkınma yardımı Komisyon'ca yasa dışı kabul edilir ve Antlaşma'nın ekonomik ve sosyal bağlılık amacına ters düşer. Benzer biçimde, firmaların yeniden yapılanmasına yönelik yardım firmanın sağlığını ve yaşayabilirliğini onarabilecek yeniden yapılanma planı ile desteklenen tek seferlik bir önlem olduğunda, bu yardıma izin verilebilir.

Yardımanın yasaklanması genel ilkesine rağmen, 1996'98'de Topluluk içinde Devlet yardımının toplam tutarı 93 000 milyon EURO Birlik vatandaşı başına 250 EURO olmuştur. Komisyon bu rakamın çok yüksek olduğu düşüncesindedir.

Devlet yardımının Komisyon tarafından izlenmesi günlük yaşamı önemli ölçüde etkilemekte olup, belli başlı üç yararlı etki yaratmaktadır. Yardım programlarını kesinlikle gerekli olanlarla sınırlı tutmakta ve böylelikle kamu fonlarının israfını önlemektedir. Topluluk içinde rekabetin bozulmasını ve bu nedenle tek pazarın zarar görmesini önleyerek, Birlik içinde ekonomik büyümeyi artırır ve bunun sonucunda istihdamı teşvik eder. Ve yalnızca, örneğin geri kalmış bölgelerin kalkınması, küçük ölçekli işletmelerin teşvik edilmesi, araştırma ve geliştirme, eğitim, veya yeterli düzeyde ve dikkatle izlenerek yardım yapılması durumunda, tek pazarda oynayacak bir rolü olacak ve tekrar refah ve istihdam kaynağı olacak, geçici zorluklarla karşı karşıya olan firmalara yardım gibi amacı gerçekten ortak çıkarlara hizmet etmek olan yardım programlarına izin vererek yaşam standartlarının ve yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunur.

Topluluk içinde rekabeti bozan Devlet yardımı Antlaşma ile yasaklanmıştır.

Komisyon tarafından alınan örnek bir önlem

Yardımanın koşullu olarak yetkili kılınması

Hava taşımacılığı

Ulusal hava yollarının çoğu Avrupa'da hava taşımacılığının liberalleştirilmesine, rekabet güçlerini onaracak yeniden yapılanma ve yeniden kapitalizasyon planları geliştirerek yanıt verdiler. Komisyon 1997 yılında, Alitalia'ya 1 400 milyon EURO yardım ödenmesine koşullu olarak izin verdi. Komisyon'un değerlendirmesinde, diğer hususların yanısıra, yeniden yapılanma planının yaşama kabiliyeti ve İtalyan makamlarının taahhütleri (örneğin, şirketin ticari esaslara göre yönetilmesi gereği), Alitalia lehine kesinlikle ayrımcılık yapılmaması ve fiyatlar üzerinde egemen bir nüfuzun olmaması esas alındı. Komisyon, yardımın Üye Devletler arasındaki ticareti ortak çıkarlara aykırı olacak ölçüde olumsuz yönde etkilemeden, Avrupa'da hava taşımacılığının gelişmesine yardımcı olacağını düşündü. Komisyon, rekabeti tehlikeye atmadan, hava taşımacılığı pazarında yaşama kabiliyetini yeniden kazanma sürecindeki şirketi korumak şeklinde

ifade edilen iki yönlü bir kaygıyla ve tüketicilerin hem Alitalia'nın hem de rakiplerinin hizmetlerinden yararlanacakları düşüncesiyle hareket etmiştir.

6. AB PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE REKABET

Türk Rekabet Kurulu 1997'de faaliyete geçti. Çalışmalarına başlamasından bu yana, Türk Rekabet Kurulu bazı tebliğler kabul etmiş ve yayımlamıştır. Bunlardan en önemli olanlar:

- ⌚ Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gereken birleşme ve devralmalar hakkında tebliğ;
- ⌚ Anlaşmaların, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliği kararlarının Kanunun 10uncu maddesine göre bildirimini usul ve esasları hakkında tebliğ;
- ⌚ Tek elden dağıtım anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliği;
- ⌚ Tek elden satın alma anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliği;
- ⌚ Motorlu araçlarla ilgili dağıtım ve servis anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliği;
- ⌚ Franchising anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliği.

Türkiye, özellikle grup muafiyeti düzenlemeleri alanında, önemli ölçüde tali mevzuat kabul etmiştir. Ancak, dikey kısıtlamalar için grup muafiyetleri üzerine ve yatay işbirliği anlaşmaları için grup muafiyetleri üzerine Topluluk'un yeni politikaları dikkate alındığında, daha fazla uyumlulaşma hâlâ gereklidir. Rekabetin Korunması Kanunu 1994 yılında kabul edildi. İhlaller için verilecek cezalarda artış yapılması için 1999 yılında tadil edildi. Bu kanun, büyük ölçüde, Topluluk antitröst kurallarının temel ilkelerine uygun olarak şekillendirilmiştir. Antitröst hükümlerinin uygulanması tatmin edici görünmekte olup, Rekabet Kurulu'nun faaliyete geçmesinden bu yana önemli sayıda olay çözüme bağlanmıştır. Rekabet Kurulu ile, Türkiye, işletmeler için kuralların etkin uygulanmasına imkan verecek gerekli idari yapılarla beraber işlevsel açıdan bağımsız bir kurum tesis etmiştir, fakat devlet yardımları konusunda Kurul yetki sahibi değildir. Devlet yardımlarının kontrolü alanında ilerleme bir hayli sınırlıdır. Verilen yardımların Topluluk müktesebatına uygunluğunu sistematik olarak inceleyerek devlet yardımlarının kontrol edilmesinden sorumlu tek bir makam yoktur. Bu kontroller, Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı gibi farklı resmi kurumların sorumluluğu altındadır. Dolayısıyla, devlet yardımlarının kontrolünden sorumlu bir organın yokluğunda, bu politika alanında herhangi bir icra geleneği henüz oluşturulmuş değildir. Topluluk'un devlet yardımları konusundaki araştırmasının yöntemini ve sunuşunu izleyerek mevcut devlet yardımlarının bir envanterinin oluşturulması ve düzenli yıllık raporlama yoluyla saydamlığın artırılmasına ve genel devlet yardımı sistemine özel dikkat gösterilmelidir. Gelecekte ilerleme kaydetmenin önkoşulu, Gümrük Birliği anlaşması çerçevesinde devlet yardımı kurallarının etkin biçimde uygulanmasını ve icra edilmesini sağlayacak bir kontrol makamının kurulmasıdır.

Tekellerin intibakı ile ilgili olarak önemli güçlükler yaşanmıştır. Özellikle, devlet alkol ve tütün tekelinin (TEKEL) intibakı açısından ilerleme olmamıştır. Gümrük Birliği anlaşmasında öngörülen intibak için geçiş dönemi, bu konuyu çözmeye yönelik muhtelif Topluluk girişimlerine rağmen, herhangi bir iyileşme olmaksızın 1 Ocak 1998 tarihinde sona ermiştir. Türk tarafından alınan intibak önerileri, konuyu çözmekten uzaktır ve meşru gerekçelere istinat ettirilmiştir.

BİLGİ KAYNAKLARI

Rekabet Genel Müdürlüğü
http://europa.eu.int/comm/dgs/competition/index_en.htm

Şirketlere uygulanan Rekabet kurallarına ilişkin Komisyon reformları
http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/legislation/entente3_en.html#reform_cooperation_rules

Antitrust, Birleşme, Devlet yardımına ilişkin web sayfası
http://europa.eu.int/comm/competition/index_en.html

AB ülkelerinin ulusal Rekabet mevzuatları
<http://europa.eu.int/comm/competition/legislation/national/>

Amsterdam Antlaşmasının 12. maddesi
http://europa.eu.int/comm/competition/legislation/treaties/ec/new_numbering.html
EC Competition Policy newsletter

Rekabet politikasına ilişkin mevzuat, resmi yayınlar, rekabette ilgili raporlar ve diğer çalışmalarla ilgili web sayfası
<http://europa.eu.int/comm/competition/publications/publications/>

Modernizasyonla ilgili beyaz kitap (85 ve 86 maddelerin uygulanmasına yönelik kuralların modernizasyonu)
<http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/>

Ulaşım sektöründe Topluluk rekabet hukuku

Rekabet Politikası yıllık raporları
<http://europa.eu.int/comm/competition>